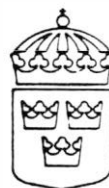

Motion till riksdagen

1989/90:Fi74

av Olof Johansson m.fl. (c)

med anledning av prop. 1989/90:150 Förslag till slutlig reglering av statsbudgeten för budgetåret 1990/91, m.m. (kompletteringsproposition)

Mot.
1989/90
Fi74

Innehållsförteckning

Den internationella bakgrunden	3
De närmaste åren	3
1990	3
Konsekvenser för Sverige	4
Den svenska bakgrunden	4
1970- och 1980-talens utveckling	4
Nuläget	8
Regeringens ekonomiska politik	12
1980-talets bakgrund	12
Åtstramningspaketet 1989	12
Krispaketen	13
Regeringens handlingsprogram	14
Skattereformen	14
Momshöjningen	15
Lagfäst sjuklön	16
Sänkt barnbidragshöjning	16
Uppskjuten föräldraförsäkring	16
Kommentarer till vissa övriga förslag	17
Centerns ekonomiska politik	17
En hållbar utveckling	17
Inriktning	18
Medellång sikt	18
Kort sikt	19
Ökat hushållssparande	20
Inledning	20
Personliga investeringskonton	21
Sparavdrag	22
Allemanssparandet	23
Aktiefonderna	23
Främjande av investeringar	23

Inflationsbekämpning och lönebildning	24	Mot. 1989/90
Rättvis skattereform	25	Fi74
Inriktning av reformen	25	
Analys av reformen	26	
Effekter av centerns skatteförslag	27	
Strukturella åtgärder	27	
Den offentliga sektorn	27	
Regional balans	28	
Arbetsfrämjande åtgärder	28	
Infrastrukturella satsningar	29	
Penning- och valutapolitiken	29	
Penningpolitiken	29	
Valutapolitiken	30	
Övriga frågor	31	
Avgifter för statliga lånegarantier	31	
Folkbokföringsreformen	31	
Budgetpolitiken	32	
Centerns budgetalternativ	32	
Kommunal ekonomi	32	
Inledning	32	
Kommunal skatteutjämning	33	
Överläggningar mellan stat och kommun	33	
Neutralt utfall av skattereformen	34	
Hemställan	34	

De närmaste åren

Den internationella ekonomin har de senaste sju åren präglats av en stark konjunktur. Tillväxten bromsades något under 1989, och denna utveckling väntas fortsätta också under innevarande år. Produktionsökningen väntas för OECD-länderna stanna på 2,3–2,7 %. Nästa år väntas aktiviteten åter stiga. Internationella Valutafonden (IMF) gör bedömningen att tillväxten inom OECD kommer att stiga till 3 % under 1991. Den bedömning som flertalet experter gör pekar på en uppåtriktad tendens under 1991. Här kan konstateras att föreliggande proposition gör en mer pessimistisk bedömning av den internationella konjunkturen – regeringen räknar med oförändrad BNP-utveckling i OECD under 1991.

1990

Flertalet bedömare förväntar sig som ovan nämnts att tillväxten mattas något under innevarande år. 1990 blir ett mellanår – även om avmattningen på inget sätt väntas bli dramatisk.

I samtliga de tre stora länderna (USA, Japan, Västtyskland) sker förändringar som gör att den internationella konjunkturen blir något mer osäker och att aktiviteten bromsas upp. Av dessa länder väntas USAs ekonomi försvagas mest.

I USA ledde höga räntor och en stark dollar till att förbättringen av handelsbalansen bromsades upp under 1989. Den strama penningpolitiken i sin tur har bedrivits för att få ner den relativt höga inflationen. Till följd av denna strama politik väntas efterfrågan och tillväxten sjunka under innevarande år. En svagare dollar och en god efterfrågan, inte minst från den europeiska marknaden, kan dock leda till en snabbare tillväxt och en förbättrad utveckling av externbalansen på längre sikt. En balanserad finanspolitisk åtstramning torde då vara nödvändigt för att inte inflationen ånyo skall ta fart.

Den japanska ekonomin fortsätter växa i snabb takt. Också här väntas dock en viss uppbromsning under innevarande år. Den långa högkonjunkturen har medfört stigande inflation och en viss överhettning. Yenen har försvagats vilket ytterligare förstärkt inflationstendenserna. Oro på de finansiella marknaderna har förmärkts och lett till fallande aktiekurser. Penningpolitiken har stramats åt, vilket medför en svagare aktivitet under innevarande år. Sammantaget pekar dock mycket på att de skisserade tendenserna kommer att bestå under året.

Den pågående processen mot en återförening mellan de bägge tyska staterna utgör ett kritiskt moment i den västtyska ekonomin. Utfallet av den nyligen överenskomna valutaunionen kommer att påverka hur den tyska ekonomin utvecklas. Faktiska kostnader och farhågor i samband med integrationen har medfört en räntehöjning i västtysk ekonomi. Styrkan i den västtyska ekonomin talar dock för att integrationen kommer att klaras utan allför stora störningar i ekonomin. Eftersom den inhemska efterfrågan väntas stiga, inte minst mot bakgrund av integrationen med Östtyskland, torde förutsättningar finnas för en ökad export till de tyska staterna och, samman-

hängande därmed, en viss utjämning av obalanserna mellan USA, Japan och Västtyskland. Tillväxten väntas ligga kvar på en oförändrat hög nivå. På sikt kan tillväxten stiga än mer och bli en motor för världsekonomin, men framför allt för den europeiska ekonomin.

I Västeuropa exklusive Västtyskland väntas sammantaget en dämpning inträda. Allmänt bedrivs en stram penningpolitik i syfte att dämpa inflationen. Storbritanniens ekonomi väntas försvagas ytterligare, med svag tillväxt, underskott i bytesbalansen och hög inflation.

De omvälvande politiska förändringarna i Östeuropa och Sovjetunionen kan på sikt få betydelse också för den allmänna internationella konjunkturutvecklingen. I det korta perspektivet torde dock endast utvecklingen i Östtyskland ha en sådan påverkan.

Tillväxten i våra nordiska grannländer väntas vara fortsatt svag, och sammantaget väntas en ytterligare dämpning under innevarande år. Störst väntas förändringen bli i Finland, som haft en mycket hög tillväxt de senaste åren men som nu stramat åt finans- och penningpolitiken.

För utvecklingsländerna blev föregående år sämre än väntat. Möjligheten till ekonomisk utveckling bromsas av strukturella faktorer såsom analfabetism, svag hälsa, svagt utvecklade industri och infrastruktur etc. Priserna på flera viktiga råvaror sjönk under fjolåret. Den höjda internationella räntnivån ger samtidigt ökade bekymmer för de kraftigt skuldyngda länderna. Internationella valutafonden och världsbanken kan här spela en mer aktiv roll genom att stödja frivilliga uppgörelser om skuldsanering. Fondens kapital för lån till utvecklingsländerna och Östeuropa har dessutom utökats vilket ger ett ökat, om än alltför begränsat utrymme för kreditgivning.

Av betydelse för världskonjunkturen är oljeprisets utveckling. Priset har fallit under varen. Efter OPECs nyligen ingångna avtal väntas priserna stabiliseras.

Konsekvenser för Sverige

Sammantaget bör den internationella konjunkturutvecklingen de närmaste åren ge positiva möjligheter för Sverige. Den internationella efterfrågan hålls uppe vilket ger möjligheter för svensk export. Detta inkluderar också en ökande efterfrågan till följd av investeringsbehov i Östeuropa. Skillnaderna mellan Sverige och konkurrentländerna vad gäller pris- och kostnadsutvecklingen innebär dock en risk för fortsatt urgröpning av den svenska konkurrenskraften och därmed tappade marknadsandelar. Såvida inte skillnaderna i pris- och kostnadsutveckling kan nedbringas riskerar Sverige att gå miste om de möjligheter en fortsatt stark internationell konjunktur innebär.

Den svenska bakgrunden

1970- och 1980-talens utveckling

Det är nu möjligt att summera 1980-talet för svenskt vidkommande. Den internationella situationen har sedan 1983 inneburit högkonjunktur. Det är i denna högkonjunktur Sverige som exportberoende industrination levit och

verkat. Det är mot denna bakgrund den socialdemokratiska regeringens gåranden och låtanden 1982–1990 skall utvärderas. De icke-socialistiska regeringarnas insatser 1976–1982 skall på motsvarande sätt ses mot bakgrund av den internationella lågkonjunktur som under dessa år var förhärskande.

I propositionen beskrivs utvecklingen av svensk ekonomi under rubriken "1980-talets framsteg". Det vore lätt att polemisera mot regeringens beskrivning på en rad punkter. Vi nöjer oss emellertid med att konstatera dels att föredragande statsråd i vanlig ordning knappast nämner de parametrar vilka utvecklats på ett mindre gynnsamt sätt i förhållande till vår omvärld, dels att beskrivningen dock blivit något mer nyanserad och modest i förhållande till vad den varit tidigare. Det senare märks inte minst av att regeringens beskrivning av "1980-talets framsteg" numera ryms på mindre än en halv sida i propositionen.

Nedan redovisas en jämförelse mellan 1970- och 1980-talet dels verbalt, dels med faktisk utveckling av viktiga ekonomisk-politiska parametrar.

Enligt vår uppfattning innebar 1970-talet i flera avseenden en stark utveckling av svensk ekonomi. Den svenska utvecklingen under 1970-talet var framför allt en följd av den internationella konjunkturutvecklingen, men samtidigt hävdade sig den svenska ekonomin väl internationellt sett.

1980-talet har däremot inneburit dels att Sverige, trots en mycket lång internationell högkonjunktur, halkat efter i förhållande till konkurrentländerna, dels att den svenska regeringen inte förmått utnyttja högkonjunkturen till att komma till rätta med de problem, framför allt av strukturell art, som finns i den svenska ekonomin.

1970-talet präglades i Sverige bl.a. av:

- Lågkonjunktur
- Oljeprischocker
- Höga pris- och lönekostnadsökningar i förhållande till vår omvärld
- Upprepade devalveringar
- Kris och strukturomvandling i en rad svenska industrigrenar
- Ökande budgetunderskott
- Bytesbalansunderskott
- En internationellt sett låg arbetslöshet
- En produktivitetsökning i ekonomin på sammanlagt 30 %
- En genomsnittlig tillväxt på 2,4 % per år
- Ett skattetryck vid decenniets utgång på ca 49 %

1980-talet har i Sverige bl.a. präglats av:

- Högkonjunktur
- Oljeprisfall
- Höga pris- och lönekostnadsökningar i förhållande till vår omvärld
- Två stora devalveringar i decenniets början
- Dollarkursfall
- Höga priser för svenska exportvaror
- Förbättrat budgetsaldo för staten
- Bytebalansunderskott
- En internationellt sett låg arbetslöshet
- En produktivitetsökning i ekonomin på sammanlagt 10 %

- En genomsnittlig tillväxt på 2,0% per år
- Ett skattetryck vid decenniets utgång på ca 57%

Det kanske främsta problemet för Sverige under såväl 1970- som 1980-talet har varit att pressa ned kostnadsökningarna till omvärldens nivå. 1973-74 bedrevs en expansiv politik i syfte att överbrygga den internationella lågkonjunkturen. Vinsterna steg liksom investeringstakten. Följden blev inflationstryck och krav på stora löneökningar. 1974-76 ökade företagens lönekostnader med 40%. En försämrad produktivitet kombinerat med den oljeprischock som inträffade 1973 borde inneburit en anpassning nedåt av reallönerna. Istället skedde motsatsen. Sverige hamnade därmed i en allvarlig kostnadskris.

Men också under 1980-talet har den svenska pris- och lönestegringstakten överstigit våra konkurrentländers. Detta har berott på en rad orsaker. För höga nominella lönelöft har bl. a. haft sin grund i starka fackliga organisationer, höga marginalskatter och, speciellt under senare delen av decenniet, en utbredd arbetskraftsbrist. Inflationen i Sverige har alltsedan 1982 legat betydligt över OECD-genomsnittet. Regeringens inflationsmål har missats lika regelbundet som de återkommit i finansplaner och kompletteringspropositioner.

Under hela 1980-talet har således den svenska kostnadsstegringen överstigit våra konkurrentländers. Detta har fortlöpande grött ur landets konkurrenskraft. Istället för att anpassa reallönerna nedåt har man vidtagit upprepade devalveringar. Efter de senaste devalveringarna, 1981 och 1982, på sammanlagt 24% sjönk landets relativpriser och steg de internationella marknadsandelarna. Sedan dess har emellertid utvecklingen åter gått i motsatt riktning. Tillväxten har under större delen av 1980-talet varit konsumtionsledd. Hög privat konsumtion, lågt hushållssparande och höga nominella lönelöft har inneburit att importen stigit snabbare än exporten. Landet har fått underskott i betalningsbalansen gentemot utlandet. Detta har varit särskilt tydligt under senare delen av 1980-talet. Handelsbalansen har gått med överskott tack vare stark utveckling av världshandeln, sjunkande oljepriser och höga priser på svenska exportvaror. Dessa för landet gynnsamma omständigheter har emellertid nu avklingat eller bortfallit. Den ackumulerade effekten av stigande relativpriser har samtidigt på allvar börjat göra sig gällande. Detta medför att bytesbalansen nu uppvisar en kraftigt nedåtriktad trend.

Den socialdemokratiska regering som tillträdde efter regeringsskiftet 1982 inledde sin ekonomiska politik med en 16-procentig devalvering. Vi konstaterar att den socialdemokratiska politiken alltsedan dess präglats av oförmåga att komma till rätta med pris- och kostnadsutvecklingen, vilket lett till att utsikterna för den svenska ekonomin på kort sikt nu är mycket svaga. Resultatet borde kunnat vara ett annat efter den mycket långa internationella högkonjunktur som förevarit.

Vi har ovan redogjort för en rad samhällsekonomiska faktorer utveckling under 80-talet. Dessa faktorer kan emellertid också översättas i konsekvenser för fördelnings-, regional- och industripolitik. Vi kan sålunda konstatera att den socialdemokratiska regeringens ekonomiska politik medfört att:

- inkomst- och förmögenhetsskillnaderna ökat
- de regionala obalanserna och skillnaderna har ökat
- småföretagen har missgynnats
- näringslivsstrukturen stagnerat.

Devalveringen 1982 ledde, som alla devalveringar gör, till att hushållen tappade köpkraft. Exportindustrins vinster steg däremot kraftigt. Den samtidiga internationella konjunkturuppgången ledde till att börserna världen över fick ett uppsving. Reallöneutvecklingen för de svenska löntagarna har varit svag, medan de reala börskurserna stigit mycket kraftigt.

En hög inflation har under samma period omfördelat förmögenheter från sparare till låntagare. Skattesystemet har dessutom premierat låntagande eftersom stora skuldräntor möjliggjort att få ner skatten avsevärt. Inflation och bostadsbrist har lett till att många gjort stora realisationsvinster medan andra varit helt utan bostad. Framför allt ungdomar har drabbats av bostadsbristen.

Staten har under 1980-talet sparat i den offentliga sektorns utgifter. Det har inte i första hand skett genom en neddragnings av administration och myndigheter utan framför allt genom neddragningar i de löpande utgifterna inom den offentliga sektorns centrala välfärdsstjänster. Det gäller värden där långa köer uppstått på många håll. Det gäller skolan där nödvändiga reparationer underlätit och läromedlen försämrats. Brister i barnomsorgen har lett till stora orättvisor mellan dem som har plats och dem som inte har. Hanteringen av och oförmågan att förnya den offentliga sektorn har således också den lett till ökade samhällsklyftor under 1980-talet.

Ett tecken på att den socialdemokratiska politiken lett till ökade klyftor är att antalet socialbidragstagare kraftigt ökat. Antalet arbetssskadade har tredubblats under 1980-talet.

Den socialdemokratiska regeringens politik har ökat de regionala obalanserna. Smärre förbättringar i skogslänens befolkningsutveckling har kommit de senaste åren till följd av den allmänna konjunkturutvecklingen. Dessa förbättringar har dock kommit sent i högkonjunkturen, varför en konjunkturavmattning riskerar att återigen försämra befolkningsutvecklingen i de glest befolkade länen. Kommunalskatterna återspeglar också den förda regionalpolitiken. Skillnaderna i kommunalskatt mellan högsta och lägsta uttag är nära 7 kr. per beskattningsbar hundralapp. Människor i kommuner med lägst genomsnittlig inkomst betalar de högsta kommunalskatterna.

Den socialdemokratiska regeringens politik har missgynnats småföretagen och försvarat en utveckling av näringslivsstrukturen. Vinsterna i storföretagen har varit mycket kraftiga medan små- och egenföretagen haft en betydligt långsammare vinstutveckling. Skattesystemets effekter i form av inläsning av vinster och hög beskattning av utdelade vinstmedel gjorde storföretagen överlikvida och stimulerade till fusioner och uppköp snarare än egna investeringar. Utvecklingen inom de högteknologiska branscherna har därför släpat efter den internationella utvecklingen. Basindustrin har dock varit framgångsrik och har även på ett effektivt sätt utnyttjat ny teknik. Sverige har i dag en industristruktur som uppvisar en internationellt sett lag andel högteknologi. Detta gör oss mer priskänsliga och dessutom daligt rustade för framtiden.

Medan den internationella konjunkturen avmattas något under innevarande år men enligt flertalet prognoser vänder uppåt igen 1991, kommer den svenska ekonomin att fortsätta att försvagas om inte den ekonomiska politiken läggs om i rätt riktning.

Utsikterna för den svenska ekonomin har försämrats ytterligare såväl i förhållande till vad som redovisades i årets finansplan som till av regeringen därefter framlagda ekonomisk-politiska propositioner. Den svenska konjunkturen har nu definitivt vänt nedåt.

Ett alltför högt kostnadsläge i förhållande till konkurrentländerna har medfört att den svenska industrikonjunkturen försvagats. Detta medför under innevarande år bl.a. en minskad ökningstakt för exporten, en försvagning av handelsbalansen och en svag utveckling av investeringarna. Räntorna har visserligen kunnat sänkas något den senaste tiden, samtidigt som prognoser pekar på att industrins orderingång efter en markant nedgång kan komma att stabiliseras under de närmaste kvartalen. På längre sikt pekar emellertid samtliga indikatorer på en fortsatt försvagning av konjunkturen. Mot bakgrund av detta anser vi inte idag att det på samma sätt som tidigare är befogat med en åtstramning av den totala efterfrågan. Vår syn på den ekonomiska politik som bör bedrivas utvecklas närmare längre fram.

Den försvagade konjunkturen innebär en dämpning av ekonomin. Överhettningen på arbetsmarknaden kan avta. Samtidigt kan det höga inflationstrycket dämpas, förutsatt att löneavtalen träffas på en ansvarsfull nivå. Också importen kan på sikt komma att dämpas.

Mot en sådan anpassning i början på en konjunkturavmattning talar den alltför snabba inflationsutvecklingen och kostnadsexpansionen. Även om kostnadsutvecklingstakten inte helt befinner sig på den nivå som rådde åren 1974–1976 – uppemot 20 % högre än våra konkurrentländer – utgör försämringen under 1988–1989 dock en relativ kostnadsförsämring på närmare 10 %. De flesta analyser visar nu att Sverige är tillbaka på det relativa kostnadsläge som rådde före 1982 års devalvering.

Nedan kommenteras de olika nyckeltalen för ekonomin. De bedömningar som vi gör grundar sig dels på externa konjunkturbedömare såsom konjunkturinstitutet, bankerna m.fl., dels på egna bedömningar. Prognoserna avser den utveckling som skulle bli fallet vid ett fullföljande av regeringens ekonomiska politik.

Timlönerna steg under 1989 med närmare 9.5 %. Regeringen bedömer att lönestegringstakten under innevarande år kan komma att stanna på 8.5 %. Detta förefaller orealistiskt. De kraftiga nominella löneökningar som drivits igenom på den offentliga sidan, i kombination med de omförhandlingar som nu inletts på den privata sidan, pekar inte på att löneutvecklingen dämpas under innevarande år. Skattereformens prishöjande effekter och svaga ekonomiska utfall för låginkomsttagare kommer också att leda till kompensationskrav. Regeringen anför att deras bedömning förutsätter att "eventuella" omförhandlingar *inte* leder till nya påslag, vilket enligt vårt förmenande mer måste betraktas som en uppmaning till arbetsmarknadens parter alternativt en förväntningspåverkande utsaga, snarare än en seriös prognos.

Vi bedömer snarare att lönekostnaderna under 1990 stiger med 11–12 %.

För 1991 ställer regeringen upp två olika alternativ. I alternativ 1 stiger lönerna endast med 3 %, vilket regeringen anger som den nivå som krävs för att det svenska relativa kostnadsläget skall kunna förbättras. I alternativ 2 stiger lönerna 1991 med ca 8 %. Enligt vår uppfattning finns för närvarande inget som pekar på att alternativ 1 kan komma att förverkligas. Också den nivå som anges i alternativ 2 förefaller alltför låg såvida inte ett trendbrott kan åstadkommas i lönebildningen. I våra kommentarer nedan avser vi med regeringens bedömning det som följer av alternativ 2.

Regeringen bedömer i föreliggande proposition att handelsbalansen visserligen försvagas men endast med ca 4 miljarder kr. under 1990. För 1991 räknar man med att handelsbalansen kommer att ligga kvar på samma nivå som innevarande år. I finansplanen i januari räknade regeringen med att handelsbalansen under 1990 skulle gå med ett överskott på mer än 22 miljarder kr. Under våren har således prognosen justerats ner med 10 miljarder kr. Försämringen blir en följd såväl av försämrade exportutveckling mätt i volym som försämrade relativpriser. Trots regeringens nedjustering av prognosen torde handelsbalansen enligt vår uppfattning komma att bli ännu något sämre. För 1990 torde handelsbalansen stanna på ca 10 miljarder kr. För 1991 räknar vi med att handelsbalansen försvagas än mer.

När regeringen i samband med kompletteringspropositionen 1989 såg sig föranlåten att lägga fram ett åtstramningspaket trodde man för 1989 på ett underskott i bytesbalansen på 17 miljarder kr., och motsvarande siffra för 1990. I finansplanen i januari reviderade regeringen ner siffrorna – för 1990 med hela 20 miljarder kr. I föreliggande proposition har regeringen justerat ner siffrorna ytterligare – dessa är nu närmast chockartat negativa. För 1990 räknar regeringen med underskott på hela 50.7 miljarder kr. För 1991 är prognosen minus 72.4 miljarder kr. Uttryckt i andel av BNP är underskottet därmed 1990 3.8 % och 1991 närmare 5 %. Detta kan jämföras med de värsta lågkonjunkturåren under de icke-socialistiska regeringsåren då underskottet som mest var -3.6 % av BNP.

De komponenter i bytesbalansen som uppvisar den mest negativa utvecklingen är dels posten resevaluta ingående i tjänstebalansen, dels posten avkastning på kapital.

Med tanke på resevaluta-postens utveckling är det anmärkningsvärt att regeringen tillsammans med folkpartiet beslutat höja momsen på hotell- och restaurangtjänster i Sverige. Detta förslag, som centern motsatt sig, kommer att gynna svensk turism utomlands och missgynna svensk turistnäring inom landet. Detta kommer därmed att bidra till ökat underskott i bytesbalansen.

Den negativa utvecklingen under posten avkastning på kapital beror på stigande upplåning utomlands som en följd av avvecklandet av den svenska valutaregleringen. Upplåningen beror på ökade svenska direktinvesteringar utomlands, ökade fastighets- och aktieköp utomlands samt att svenska företag spekulert i ränteskillnaderna gentemot utlandet. Regeringen anför att underskottet hade varit mindre om den återinvesterade vinsten som genereras utomlands hade registrerats som en pluspost på den svenska bytesbalansen. Regeringen har tillkallat en utredningsman för att föreslå eventuella förändringar i den statistiska redovisningen. Enligt vår uppfattning måste

snarare intresset fokuseras på varför de svenska företagen inte investerar i Sverige utan utomlands, varför intresset från utländska företag för att investera i Sverige är såpass svagt, varför svenska aktier handlas utomlands istället för på Stockholmsbörsen och varför vi har en så stor räntedifferens gentemot utlandet. Den ekonomiska politiken måste inriktas på att förändra förutsättningarna så att dessa förhållanden förbättras.

Regeringens prognos över bytesbalansen är enligt vår uppfattning på ungefärligen rätt nivå. Möjligen kan bytesbalansen komma att bli ytterligare några miljarder försämrade.

Konsumentpriserna har de senaste åren stigit kraftigt. Under loppet av 1989 steg konsumentprisindex (KPI) med 6,7 %. Regeringen beräknar nu ökningen till 9,8 % under loppet av 1990. För 1991 räknar regeringen med att konsumentpriserna stiger med 9,4 %. Statens pris- och konkurrensverk (SPK) har tidigare beräknat att skattereformen höjer KPI med 2,9 % under 1990. Regeringens prognos står fast vid detta. Eftersom regeringen därtill föreslår att mervärdesskatten tillfälligt skall höjas med 1 % torde denna effekt vara underskattad liksom regeringens totala kalkyl för KPI. Enligt vår uppfattning torde KPI stiga med närmare 3,5 % 1990 och 4 % 1991 som en följd av skattereformen. Konsumentprisindex inklusive skattereformen torde stiga med över 10 % under 1990. Under 1991 torde ökningstakten för KPI bli 0,5–1 % lägre. Med centerns alternativa skattereform skulle konsumentpriserna öka markant mindre än med regeringens alternativ. Konsumentpriserna inom OECD väntas under 1990 stiga med i genomsnitt 4,5 % och något mindre 1991. Sverige kommer av allt att döma att ha den snabbaste utvecklingen av konsumentpriserna inom OECD-länderna och det enda landet inom OECD med en inflationstakt som överstiger 10 % under 1990.

Sysselsättningen är fortsatt hög. Den öppna arbetslösheten var under 1989 i genomsnitt endast ca 1,4 %. En viss avmattning i arbetskraftsefterfrågan sker under innevarande år, men regeringen räknar med att arbetskraftsutbudet växer långsammare än tidigare år varför uppgången i arbetslöshetstalen under 1990 endast blir måttlig och arbetslöshetsnivån bedöms hamna på 1,6 %. 1991 räknar dock regeringen med att nivån stiger till 2,3 %. Minskad orderingång till industrin, lägre tillväxt och högre räntor verkar för en dämpning av arbetskraftsbristen. Detta motverkas dock av den svaga produktivitetens utvecklingen. Enligt vår bedömning torde arbetslösheten såväl 1990 som 1991 bli något högre än regeringens bedömning.

Det måste dessutom tas i beaktande att de nämnda siffrorna är genomsnittssiffror för hela riket. De regionala skillnaderna är bl.a. betydande. Räknar man därtill de som är i beredskapsarbete eller under arbetsmarknadsutbildning, har redan för närvarande över 100 kommuner mer än 2,5 % arbetslöshet.

Räntorna steg kraftigt under hösten 1989. Under våren fortsatte de till en början att stiga. Höjningarna var en följd av oro och misstro från såväl inhemska som utländska aktörer beträffande den ekonomiska och politiska utvecklingen. Den snabba inflationsutvecklingen, inte minst förorsakad av höjningar av de indirekta skatterna samt en höjd internationell räntenivå låg också bakom. Riksbanken höjde i mars diskontot och har under våren fort-

satt att intervensera för att hålla ränteläget uppe och förhindra valutautflöde. Under den senaste tiden har penningmarknadsräntorna sjunkit något, men den långsiktiga trenden innebär enligt vår uppfattning ett fortsatt alltför högt ränteläge, inte minst sett mot bakgrund av den allmänna konjunkturutvecklingen.

Regeringen räknar med att den privata konsumtionen stiger i år och nästa år. Detta är enligt regeringen bl.a. en följd av skattereformen och höga nominella löneökningar. Sparkvoten väntas samtidigt öka, varför hushållens disponibla inkomster stiger än mer. Sparkvoten väntas dock under såväl 1990 som 1991 vara fortsatt negativ.

Den reala utvecklingen av lönerna och de disponibla inkomsterna blir dock betydligt lägre. Enligt vår uppfattning finns flera saker som talar för att sparkvoten stiger under innevarande år, framför allt de höga räntorna, en anpassning till avdragsbegränsningarna i samband med skattereformen samt effekterna av det tillfälliga sparandet. Under 1991 kan dock förbättringen i sparkvoten komma lägre än den bedömning som regeringen gör. Dels bortfaller under 1991 ytterligare inbetalningar till det tillfälliga sparandet, dels innebär skattereformen sådan den föreslagits av regeringen och folkpartiet flera försämringar för hushållssparandet, bl.a. borttaget sparavdrag.

Regeringen förutspår vidare en dämpning av den offentliga konsumtionen under 1990 och 1991. Under 1991 är detta en följd av det kommunala skattestopp som föreslås. Den ökningstakt på 0,4 % som prognosticerats 1991 förefaller dock i lägsta laget. Det kommunala skattestoppet utgör ingen heltäckande garanti för att inte kommunerna finner andra vägar att finansiera en utgiftsexpansion.

Den mest dramatiska förändringen företer enligt regeringens bedömning bruttoinvesteringarnas utveckling. Från det att de totala bruttoinvesteringarna stigit med nära 10 % under 1989 och industriinvesteringarna med 16,5 %, väntas de totala bruttoinvesteringarna endast stiga med 3 % innevarande år och sjunka med 1 % 1991. För industriinvesteringarna är utvecklingen speciellt allvarlig. Regeringen räknar med att dessa investeringar följer genomsnittet 3 % under 1990 men att de 1991 sjunker med hela 8 %. Enligt vår uppfattning finns mycket som talar för att såväl de totala bruttoinvesteringarna som industriinvesteringarna i själva verket sjunker än mer såväl 1990 som 1991.

Mot bakgrund av den ekonomiska politik som regeringen föreslår kan sammantaget sägas att det är tveksamt huruvida den privata konsumtionen och den offentliga konsumtionen kan hållas tillbaka på det sätt som regeringen räknar med. Samtidigt är det troligt att fallet i investeringarna blir större än enligt regeringens prognoser.

Tillväxten väntas under 1990 bli så låg som 0,8 % enligt regeringens bedömning. Detta är också det en följd av det höga ränteläget men också av den momshöjning på 1 % som regeringen föreslår. Under 1991 räknar regeringen med att tillväxten blir än lägre – bara 0,5 %. Enligt vår uppfattning kan tillväxten komma att bli än lägre till följd av regeringens förslag. Under 1991 närmar vi oss förmodligen noll-tillväxt. Den svaga tillväxten och den totala absorptionens utveckling är den viktigaste förklaringsgrunden till den försämrade externbalansen. Landet fortsätter att konsumera mer än det producerar.

Under denna rubrik kommenteras den förda ekonomiska politiken de senaste åren, med särskild tonvikt på 1989 och 1990.

1980-talets bakgrund

1983 började konjunkturuppgången internationellt. Svensk ekonomi blev så småningom överhettad. Överhettningen var som störst 1987. Detta är krävde centern åtstramning i ekonomin. Vi föreslog bl.a. investeringsavgifter i de överhettade storstadsområdena. Samtidigt ville vi ha stimulanser för investeringar i *icke* överhettade områden. Detta var en strategi för lägre inflation och att ta tillvara tillväxtpotentialer i *hela* landet.

Centern behöll sin ståndpunkt 1988. Folkpartiet drev också åtstramning genom krav på sänkt grundavdrag. Regeringen menade för sin del istället att läget var sänt att inte ens de utlovade reformerna behövde finansieras.

Regeringen förhöll sig alltså i passivitet inför de ekonomiska problemen. Väljarna och den egna rörelsen invaggades i visshet om att "den tredje vägens politik" klarat krisen.

Åtstrammingspaketet 1989

Först förra varen, i kompletteringspropositionen, lade regeringen förslag om åtstramning. Då hade överhettningen redan ställt till stor skada i ekonomin. Regeringens åtstrammingspaket innehöll bl.a. momshöjning, höjda arbetsgivaravgifter och borttagna livsmedelssubventioner.

Centerns bedömning i detta läge var att en åtstramning var nödvändig. Vi menade också att en åtstramning fortfarande var möjlig sett i relation till den förväntade konjunkturcykeln. Emellertid menade vi att de föreslagna åtgärderna hade fel inriktning såväl samhällsekonomiskt som fördelningspolitiskt.

Vi lyckades förhindra de omfattande och inflationsdrivande skattechöjningar som regeringen föreslog. Istället medverkade vi till en konjunkturpolitiskt anpassad åtstramning i huvudsak byggd på personligt sparande och tillfälliga likviditetsindragningar. Våra principer var att ökat sparande var bättre än höjd skatt, och att pengarna skulle tas in – strama åt ekonomin, och därefter senast vid fastställda tidpunkter betalas tillbaka.

Det åtstrammingspaket som överenskomts har tjänat sitt syfte. Det tillfälliga sparandet har stramat åt efterfrågan. Sparandet uppgick under de fyra månaderna förra året till 3,2 miljarder kr. Arbetsmiljöavgiften bidrar till rehabilitering, förbättrade arbetsmiljöer och ökat arbetskraftsutbud. Åtgärderna får effekt också under 1990. Det obligatoriska tillfälliga sparandet omfattar 9–10 miljarder kr. Nettot av övriga åtgärder ger en åtstramande effekt på 7–8 miljarder kr.

Den ekonomiska utvecklingen har givit oss rätt. Konjunkturutvecklingen ger inget stöd för dem som i populistiskt syfte drivit en kampanj för att riva upp delar av åtstrammingspaketet.

Turerna i den ekonomiska politiken under våren 1990 söker sin motsvarighet.

Bakgrunden var att klara avmattningstecken började visa sig under det fjärde kvartalet 1989. Regeringen presenterade en dystert rapport om svensk ekonomi, dock utan synliga bevis för att man upptäckt avmattningen. Pessimistiska konjunkturanalyser från banker och liknande presenterades. Räntorna steg.

Den budgetproposition med finansplan som presenterades i januari innehöll dock mycket lite substans. Förhoppningarna knöts istället till överläggningar med arbetsmarknadens parter, och regeringen hotade samtidigt med åtgärder om löneökningarna skulle komma att bli för höga. Överläggningarna misslyckades.

Någonstans vid denna tidpunkt försvann också "den tredje vägens ekonomiska politik". Regeringen nämner härefter knappast längre sin så länge omhuldade strategi.

Efter Håga kom det s.k. "stoppaketet". Förslagen byggde på statlig reglering av ekonomin samt inskränkningar i strejkrätten. Förslaget om lönestopp röstades ner. Regeringen valde därefter att avgå.

Efter återkomsten i regeringsställning försökte regeringen först med ännu en diskussionsrunda på arbetsmarknaden. Stoppaketet diskuterades vidare och regeringen lade också, i proposition 1989/90:114, förslag om höjd alkohol- och tobaksskatt samt att pris- och hyresstoppen skulle fortsätta att tillämpas.

Därefter har regeringen ingått en överenskommelse med folkpartiet om ett åtstramningspaket. Denna överenskommelse medförde bl. a. att socialdemokraterna i riksdagen i sista stund fick backa från förslaget om förlängd föräldraförsäkring och tillämpning av pris- och hyresstoppen.

Uppgåelsen med folkpartiet om ekonomisk åtstramning präglar i viss utsträckning de förslag som föreliggande proposition presenterar i 10 punkter. Detta kommenteras ytterligare nedan. Här skall dock sägas att flertalet åtgärder redan finns som yrkanden i riksdagen och i långa stycken överensstämmer med vad centern föreslagit, det gäller framför allt det som berör föräldraförsäkringen, semesterveckan, arbetsgivarperioden och pris- och hyresstoppen.

Ett tecken på den turbulens som rått under våren är att förslaget i propositionen om höjda egenavgifter i arbetslöshetsförsäkringen drogs tillbaka redan i samband med presentationen av kompletteringspropositionen. Frågan skall nu "utredas".

Höjd moms är tillbaka som förslag genom uppgörelsen med folkpartiet. Centerns uppfattning, vilken delas av flertalet ekonomer, är att en momshöjning i nuvarande konjunkturläge endast tenderar att förstärka problemen i ekonomin.

Den politiska krisen under våren 1990 harskodat utländska aktörers tilltro till svensk ekonomi och i viss utsträckning bidragit till att förstärka de allvarliga bakomliggande ekonomiska problemen.

Regeringen presenterar som nämnts i föreliggande proposition ett handlingsprogram för ekonomin i 10 punkter. Dessa punkter innefattar bl.a. den uppgörelse om den ekonomiska politiken som träffats med folkpartiet. Därutöver några nya förslag samt allmänna resonemang om inriktningen av den ekonomiska politiken. Detta gör att vi endast finner det meningsfullt att nedan kommentera vissa valda delar av regeringsprogrammet.

Skattereformen

Skattereformen är regeringens andra stora samarbetsprojekt med folkpartiet. Regeringen har i pressmeddelande sagt att uppgörelsen med folkpartiet om den ekonomiska politiken innebär att skattereformen ligger fast. Självklart påverkas dock reformen av uppgörelsen om åtstramning. Det gäller bl.a. momshöjning och sänkningen av barnbidragsökningen, vilket kommenteras närmare längre fram.

Propositionen menar att skattereformen är den enskilda åtgärd som har störst inverkan på den ekonomiska utvecklingen framöver. Säkerligen är det på detta sätt. Därmed inte sagt att inverkan är enbart positiv. Enligt vår uppfattning finns dessvärre mycket som talar för att skattereformen i den utformning den givits av regeringen och folkpartiet i väsentliga avseenden förstärker de samhällsekonomiska problemen.

Skattereformen skall bidra till att växla ned det höga svenska pris- och kostnadsläget och skapa förutsättningar för en bättre externbalans, en ökad produktivitet och en lägre ränta. Genomförandet av skattereformen måste så långt möjligt integreras i den övriga ekonomiska politiken. Skattereformens utformning måste också beakta den rådande ekonomiska konjunkturen.

Skattereformen, sådan regeringen föreslagit att den skall se ut, bidrar till ökningen av konsumentpriserna med över 3 % för vart och ett av åren 1990 och 1991.

Detta är en följd av den metod man valt för att finansiera sänkningen av inkomstskatterna. Från centerns sida kritiserar vi valet av finansiering via mervärdeskatt av flera skäl. Mervärdeskatten slår relativt sett hårdast mot dem med litet konsumtionsutrymme – det är en dålig finansieringsväg fördelningspolitiskt. En generellt pålagd och enhetlig mervärdeskatt saknar, inte minst på miljöområdet, önskvärd styreffekt – bl.a. därför avvisar centern moms på energi. Mervärdeskatt höjningar får därutöver omedelbar effekt på konsumentpriserna – det är en dålig finansieringsväg ur stabiliseringspolitisk synvinkel. Politiskt beslutad inflation via mervärdeskatt höjningar ovanpå det höga pris- och kostnadsläget i övrigt är enligt vår mening inte tillrädligt. Av dessa skäl vill vi, i vårt alternativ, vara återhållsamma med den typen av finansiering.

Förutsättningar för att skattereformen skall leda till sänkt inflation är återhållsamhet med direkt prishöjande finansieringsmetoder. Vidare måste den fördelningspolitiska helheten vara sådan att alla samhällsgrupper får del av skattesänkningarna. Låg- och medelinkomsttagare skall inte vara de som betalar höginkomsttagarnas skattesänkningar. Det samlade skatteuttaget från

höginkomsttagargrupperna kan inte minska som en följd av reformen, eftersom den syftar till omfördelning genom totalfinansiering. Ett motsatt förhållande skulle rubba den samhällsekonomiska balansen och bidra till förstärkta krav på löne- och transfereringsökningar. I förlängningen kan ett sådant skeende leda till nya skatthöjningar och att reformen vittrar sönder. Skattereforems stabilitet är således beroende av det fördelningspolitiska utfallet.

Ett annat stort samhällsekoniskt problem är det alltför låga sparandet. Skattereforems utfall härvidlag är osäkert. Reformens allmänna effekter till följd av sänkta skattesatser och avdragsbegränsningar för lån torde visserligen verka för ökat sparande. För småsparare försämras dock villkoren på flera punkter. Allvarligast är att det föreslås att sparavdraget helt tas bort.

Skattetrycket har under 1980-talet stigit kraftigt och ligger nu på en nivå på över 56 %. Trots att statsministern uttalat att skattetrycket skall sänkas har regeringen agerat så att utvecklingen gått i motsatt riktning. Momshöjningen innebär nu att skatterna höjs ytterligare. Skattereforems riskerar därtill att innebära överfinansiering, genom att de s.k. dynamiska effekterna bedöms för låga. Det kan betecknas som symptomatiskt att f.d. finansminister Kjell-Olof Feldt i ett av sina första framträdanden efter sin avgång säger att felet med skattereforems är att man inte gjorde något åt det totala skattetrycket.

Uppgårelsen mellan regeringen och folkpartiet om ett ekonomiskt strammingspaket samt skattereforems höjer enligt vår uppfattning skattetrycket. Bortfallet av den tillfälliga arbetsmiljöavgiften 1991 sker oberoende av den uppgörelse som träffats mellan regeringen och folkpartiet. Visserligen innebär kompensationen till arbetsgivarna för den arbetsgivarperiod som föreslås, och som centern ställer sig bakom, att arbetsgivaravgifterna sänks. Detta uppvägs dock för företagen av att de får ta över kostnaderna för sjukförsäkringen de första fjorton dagarna av en sjukdomsperiod. Att påstå att nettot av dessa åtgärder skulle sänka skattetrycket är endast ett akademiskt resonemang eftersom följderna för företagen av åtgärderna i princip blir ett oförändrat kostnadstryck. Därtill kommer momshöjningen och skattereforems vilket ovan refererats.

Skattereforems ökar också människors bidragsberoende. Rundgången skatter-bidrag ökar dramatiskt. En självklar samhällsekonisk strävan borde istället vara att söka minska denna rundgång.

För att skattereforems på smidigast möjliga sätt skall kunna infogas i den konjunkturpolitiskt aktuella situationen måste, som vi anför, utformningen vara sådan att samvariation med de för närvarande negativa tendenserna i samhällsekonomin minimeras. Skattereforems i regeringens och folkpartiets version går stick i stäv med detta.

Centerns förslag till skattereforems refereras utförligare längre fram.

Momshöjningen

Regeringen föreslår att uttaget av mervärdesskatt höjs från 19 % till 20 % från den 1 juli t.o.m. den 31 december 1991. Detta sägs innebära höjda skatter med 5,7 miljarder kr. budgetåret 1990/91 och med sammanlagt 9,6 miljard-

der kr. under hela den tid höjningen skall gälla.

Momshöjningen drabbar låginkomsttagare hårdare än höginkomsttagarna. Momshöjningen utlöser kompensationskrav i löneförhandlingarna. Inflationen drivs upp till nya rekordnivåer. KPI stiger i år enligt tidigare beräkningar med ca 3 % enbart till följd av skattereformen. Med momshöjningen i s-fp-uppgörelsen ökar nu inflationen än mer. Därtill kommer det inflations-skutt som följer av borttagandet av pris- och hyresstoppet.

Momshöjningen innebär också, som ovan nämnt, en skatteköjning med närmare 6 miljarder kr. på budgetåret 1990/91.

Centern säger nu – precis som förra året då vi avvisade regeringens moms-höjning – att ökat sparande är bättre än höjd skatt. Sparande främjar investeringar och förbättrar bytesbalansen utan att driva upp kostnadsläge och skattetryck.

Lagfäst sjuklön

Regeringen aviserar att den senare tänker föreslå att arbetsgivarna övertar ansvaret för sjukskrivningar under de fjorton första dagarna av en sjukdomsperiod (lagfäst sjuklön). Centern har tidigare fört fram detta förslag under benämningen arbetsgivarperiod. Att regeringen nu beslutat att ge arbetsgivarna full kompensation via sänkta arbetsgivaravgifter överensstämmer också med förslag som centern fört fram. Som vi också i tidigare motioner framhållit måste därtill små- och medelstora företag ges en möjlighet att försäkra sig bort från kostnadsansvaret. Dessvärre aviserar inget sådant förslag i propositionen.

Att arbetsgivarna skall få full kompensation för arbetsgivarperioden överensstämmer som nämnts med vad centern sagt.

Sänkt barnbidragshöjning

Överenskommelsen mellan regeringen och folkpartiet innebär också en mindre höjning av barnbidragen än vad som tidigare aviserats. Barnbidragshöjningarna skulle utgöra en direkt kompensation till barnfamiljerna för skattereformens verkningar. Nu sänks alltså denna kompensation. Åtskilligt fler barnfamiljer än enligt tidigare beräkningar kommer därmed att förlora på skattereformen. Genom att centerns förslag till skattereform slår bättre fördelningspolitiskt, behöver vi inte höja bidragen lika mycket som regeringen på grund av skattereformen. Beträffande barnbidragen föreslår vi dock en höjning med 500 kr./år för att kompensera för inflationsutvecklingen exkl. skattereformen. Detta redovisas utförligt i centerns partimotioner om skattereformen (mot. 1989/90:Sk434 och mot. 1989/90:Sk96).

Uppskjuten föräldraförsäkring

Genomförandet av regeringens vallöfte om utbyggd föräldraförsäkring skjuts på framtiden. På liknande sätt har folkpartiet aviserat att man skjuter på genomförandet av vallöftet om vårdnadsbidrag till alla småbarnsföräldrar. Centern har sagt nej till utbyggd föräldraförsäkring eftersom vi förordar vårdnadsbidrag istället. Centern står fast vid att vårdnadsbidrag skall införas 1991. Det är viktigt ur rättvisesynpunkt och bidrar också till att klara efter-

Kommentarer till vissa övriga förslag

- Den av regeringen tillsatta förhandlingsgruppen på arbetsmarknaden kommenteras under avsnittet "Inflationsbekämpning och lönebildning" längre fram.
- Vi noterar att regeringen bytt argumentation beträffande förslaget om prisstopp. Tidigare ansåg man att prisstoppet borde finnas kvar trots att förslaget om lönestopp fällt av riksdagen. Nu argumenterar man att eftersom lönestoppet fallit bör inte heller prisstoppet upprätthållas.
- Vi noterar också att regeringen numera anser att investeringavgiften i Göteborgsområdet endast bör gälla fram till hösten 1990. Detta mot bakgrund av att en dämpning av överhettningen inträtt i detta område. Centern sade redan i samband med propositionen i våras (prop. 1989/90:96) att så var fallet, och vi motsatte oss mot denna bakgrund att avgift nu infördes i denna region. Verkligheten – och nu även regeringen – ger oss rätt på denna punkt.
- Vi motsätter oss införande av ett kommunalt skattestopp. Vi motiverar detta utförligt under avsnittet "Överläggningar mellan stat och kommun" och lägger också där ett alternativt förslag.
- Regeringens förslag innebär att resten av utbyggnaden av den sjätte semesterveckan skjuts på framtiden. Denna skulle ha byggts ut med 2 dagar 1992 och 1 dag 1993. Förslaget överensstämmer med centerns förslag.
- Regeringens förslag såsom det presenterats i propositionen innebär att statsbidragen till arbetslöshetsförsäkringen sänks. Egenavgifterna ökar. Överskottet i den fond dit försäkringsmedlen förs ökar med detta belopp. De som betalar är de fackanslutna – fackavgiften höjs. I samband med presentationen av propositionen har nu emellertid regeringen meddelat att frågan skall "utredas".
- Tidigare har regeringen aviserat att uppgörelsen med folkpartiet innebär att arbetsskadeförsäkringen görs om, exempelvis genom förlängd samordningstid mellan sjuk- och arbetsskadeförsäkringen. Centern har föreslagit åtgärder med denna innebörd: bl.a. att sjuk- och arbetsskadeförsäkring slås samman och 100 % sjukpenning ges. Förslaget återfinns nu inte längre i propositionen.

Centerns ekonomiska politik

En hållbar utveckling

Centern vill vidga målen för den ekonomiska politiken. De konventionella målen har varit full sysselsättning, jämn fördelning, tillväxt, prisstabilitet, och balans i utrikesaffärerna. De traditionella ekonomisk-politiska målen täcker inte upp allt det som för centern ingår i begreppet välfärd. Det gäller människors hälsa, bevarade livsmiljöer, hänsynen till kommande generationer m.m.

Under den icke-socialistiska regeringstiden infördes på centerns initiativ, vid sidan av övriga, målet regional balans. Detta har så småningom också den socialdemokratiska regeringen tvingats acceptera, även om i socialdemokraternas argumentation aldrig regional balans blivit fullt jämställt med övriga mål.

Centern har vidare vid ett flertal tillfällen krävt att god miljö måste bli ett viktigt mål i den ekonomiska politiken. I samband med åtstramningspaketet 1989 drev centern igenom detta krav och en riksdagsmajoritet ställde sig bakom yrkandet.

Centern menar att en god miljö är grundläggande i den ekonomiska politiken. Utan en god miljö kan på lång sikt inte heller övriga mål tillgodoses. Målet en god miljö måste därför vara överordnat de övriga målen. Den utveckling av produktionen som är önskvärd för att tillgodose en rad angelägena samhällsuppgifter måste därför styras och stimuleras så att den blir miljövänlig.

Med målet en god miljö som ledstjärna i ekonomin blir det naturligt att förespråka styrande punktskatter istället för moms på energi. Vidare blir det naturligt att tillse att miljökostnader förs in i hushållens och företagens ekonomi, bl.a. genom miljöavgifter.

Det är också mot denna bakgrund som centern har motionerat om gröna nationalräkenskaper. Centern har därvid tagit sin utgångspunkt i det mål som anges av FN:s världskommission för miljö och utveckling – nämligen "en hållbar utveckling". Centern förespråkar införande av dels ett nationalproduktbegrepp som tar hänsyn till miljö- och naturresurshushållning, dels s.k. naturresursräkenskaper, dvs. en kvantifiering av förändringar i miljö- och naturresurser i icke-monetära enheter (ton, kubikmeter etc.).

Den forskning som hittills bedrivits om tillväxt och miljö har inte resulterat i att en riksdagsmajoritet föreslagit en konkret tillämpning. Det var så sent som i början av detta året som regeringen gav långtidsutredningen i uppdrag att ta fram nationalräkenskaper som tar hänsyn till miljö- och naturresurser. Enligt vår uppfattning måste detta arbete nu bedrivas skyndsamt. Detta bör ges regeringen till känna.

Frågan om tillväxt och miljö har förts genom en debatt mellan två skolor: de som är för tillväxt och de som är emot. Enligt centerns uppfattning måste tillväxtens innehåll vara i fokus. Förvägrar vi t.ex. utvecklingsländerna en ekonomisk utveckling inom ramen för den ekologiska balansen, hamnar vi i en olöslig konflikt mellan miljö och möjligheten att föra människor bort från svält och sjukdomar. Tillväxten måste istället styras och stimuleras så att den blir miljövänlig.

Inriktning

Medellång sikt

Långtidsutredningen -90 har nyligen presenterat ett huvudbetänkande med bilagor beträffande den ekonomiska utvecklingen på medellång sikt. I likhet med vad propositionen anger för regeringens del avser vi att återkomma till riksdagen beträffande centerns förslag till ekonomisk politik på medellång sikt.

Kort sikt

Centern har vid en rad tillfällen under varen redovisat vår syn på det ekonomiska läget och den ekonomiska politik som bör föras på kort sikt. Det första tillfället var i slutet av januari då centern lade ett alternativ till regeringens budgetproposition och finansplan (mot. 1989/90:Fi213). Det andra tillfället var den 12 februari då centern redovisade ett alternativ till regeringens krispaket med dess förslag om bl.a. allmänt lönestopp (mot. 1989/90:A21). Det tredje tillfället var i samband med regeringens proposition 1989/90:114 med regeringens förslag om höjd alkohol- och tobaksskatt m.m. I och med denna motion har centern således vid fyra tillfällen under varen redogjort för vår ekonomiska politik.

I allt väsentligt kvarstår det alternativ som centern redovisat i dessa motioner. Det finns ingen anledning att här ge en fullständig återblick på alla de förslag centern lagt med konsekvenser för den ekonomiska politiken. Konjunkturläget har emellertid i viss utsträckning förändrats. I det följande skall först beskrivas den inriktning av den ekonomiska politiken vi nu vill se mot bakgrund av vår syn på det rådande konjunkturläget. Därefter anger vi några av de åtgärder vi vill se införda för att förbättra det ekonomisk-politiska läget.

Som vi tidigare i motionen anfört bedömer vi att den internationella konjunkturen kommer att mattas något under innevarande år, men åter vända uppåt 1991. Den internationella konjunkturen är trots en nedgång 1990 fortfarande stark.

Den svenska konjunkturen har däremot vänt och är långsiktigt fallande såvida inte utvecklingen kan hävas. Centern anser mot bakgrund av detta att den ekonomiska politiken för närvarande bör ha följande inriktning.

Det faktum att den svenska konjunkturen nu vänt nedat innebär inte att det ännu är möjligt att lätta på finanspolitiken. En kraftig generell åtstramning av den totala efterfrågan utöver de åtgärder som redan beslutats skulle dock i nuvarande konjunkturläge kunna förstärka konjunkturedgången. Finanspolitiken bör vara mer selektiv än tidigare.

Den konkurrensutsatta sektorn bör ges ökat utrymme. Det prognosticerade fallet i investeringarna bör motverkas genom att näringslivets investeringar främjas.

Återhållsamhet bör iaktas beträffande de offentliga utgifterna. Det totala skattetrycket bör inte stiga utan måste, med beaktande av konjunkturen, sänkas. Höjningar av mervärdesskatten skapar speciella problem för samhällsekonomin eftersom det driver upp kostnadsläget och skapar fördelningspolitiska spänningar och kompensationskrav i löneförhandlingarna. Differentierad moms skall införas med lägre skattesats på nödvändighetsvaror såsom mat, boende och kultur.

Inom ramen för ett oförändrat eller sänkt skattetryck bör punktskatterna höjas på miljöskadliga energiråvaror samt miljöavgifter införas. Dessa skattehöjningar bör bl.a. motverkas genom ett borttagande av momsen på energi.

Centern anser att ett ökat sparande är nödvändigt – det främjar investeringar och bytesbalans utan att driva upp kostnadsläge och skattetryck. Ett

ökat sparande ger också en åtstramande effekt på ekonomin. Det ökande sparandet skall i första hand tillskapas i hushållssektorn.

Brist på arbetskraft förekommer fortfarande på vissa delar av arbetsmarknaden. Åtgärder för att öka arbetskraftsutbudet är därför fortsatt nödvändiga.

Lönebildning och avtalsförhållanden måste reformeras för att möjliggöra samhällsekonomiskt rimliga avtal.

Oberoende av konjunkturläge bör ett långsiktigt arbete bedrivas för att vidta de strukturella förändringar som är nödvändiga för att förbättra ekonomins funktionssätt. Ett fullföljande av en skattereform med en rättvis fördelningsprofil, en reformerad offentlig sektor, en industripolitik med inriktning på främjande av högteknologi, investeringar i utbildning och kommunikationer, samt en politik som tillvaratar hela landets utvecklingsförmåga hör därvidlag till de viktigaste strukturåtgärderna.

I de offentliga transfereringssystemen måste en utveckling inledas mot större grundtrygghet och enklare regler med mindre margineffekter. Det gäller bl.a. införande av en höjd grundpension lika för alla samt studielön för studerande.

I nedanstående avsnitt utvecklar vi vår argumentation och våra förslag beträffande de delar av den ekonomiska politiken som vi för närvarande ser som extra angelägna. Det gäller:

- Ökat hushållssparande
- Främjande av investeringar
- Inflationsbekämpning och lönebildning
- Rättvis skattereform
- Strukturella åtgärder

Beträffande övriga konkreta förslag i centerns ekonomiska politik hänvisas till de tidigare nämnda motionerna.

Ökat hushållssparande

Inledning

Regeringen pekar på att man föreslår tre åtgärder i propositionen som ökar hushållens sparande. Skattereformen, som skapar bättre betingelser för hushållens sparande och sämre villkor för att låna, är en faktor. Åldersgränsen i allemanssparandet avskaffas och dessutom föreslår regeringen att pensionssparande även skall kunna göras genom andra finansiella företag än försäkringsbolag, t.ex. banker.

Regeringen räknar med att dessa åtgärder ger omedelbar verkan även på kort sikt. Som vi tidigare i motionen anfört innebär dock regeringens förslag till skattereform att också en rad åtgärder som motverkar ökat sparande införs. Vi menar dessutom att ytterligare stimulanser måste införas för att höja den svaga sparkvoten. Vi föreslår mot denna bakgrund:

- Införande av personliga investeringskonton
- Aktiefonder och allemansfonder med möjlighet att placera i icke börsnoterade företag.

Ett högt hushållssparande fyller flera syften.

För det första ger det hushållen ekonomisk trygghet och ökat oberoende att ha en stor finansiell buffert.

För det andra ger ett sparande i egen bostad, aktier, vinstandelsfonder och i eget företag en positiv makt- och ägandespridning i samhället.

För det tredje innebär ett högt sparande i hushållssektorn definitionsmässigt en lägre konsumtion och därmed minskad risk för överhettning och inflation som följd.

Centern anser därför att sparande i ekonomin i första hand skall ske i hushållssektorn.

För att öka hushållssparandet behövs konkreta åtgärder. Det krävs bl.a. för att öka lönsamheten för sparande. Centern föreslår att ett program för ökat sparande och decentraliserat ägande skall tas fram. Målsättningen för det totala finansiella sparandet bör sättas högt. Överskottet skall i huvudsak genereras i hushållssektorn. Målsättningen för hushållssparandet bör vara att på sikt få en sparkvot för hushållen på 10%. Centern har föreslagit detta i en speciell motion om sparande och decentraliserat ägande.

Vissa av de förändringar i kapitalbeskattningen som föreslås via skattereformen, bl.a. en enhetlig skattesats på 30%, kopplat till avdragsbegränsningar för lån kommer förhoppningsvis att ge vissa bidrag till att förbättra sparandet. Emellertid föreslår regeringen genom skattereformen ävenledes en del försämrade villkor för sparandet – bl.a. ett slopat sparavdrag och ökad beskattning bl.a. på allemanssparandet. Sammantaget anser vi att sparstimulanserna inte på långt när är tillräckliga. Vi har därför i samband med våra motioner om skattereformen föreslagit en rad förändringar. Det innebär bl.a. ett bibehållet sparavdrag på 1 000 kr. Vi föreslår också införande av personliga investeringskonton.

Personliga investeringskonton

Avkastning på banksparandet har under den största delen av 1970- och 1980-talen varit negativt efter skatt. Införandet av allemanssparandet har sannolikt inte gett något större tillskott till nettosparandet, utan till största delen medfört en överflyttning från annat banksparande. Insatser behövs för att göra målsparande verkligt attraktivt. Centern vill därför införa personliga investeringskonton.

Följande riktlinjer för personliga investeringskonton bör gälla.

- Personliga investeringskonton införs för långsiktigt målsparande.
- Insättningarna maximeras till ett halvt basbelopp per år och undantas från beskattning.
- Avkastningen görs skattefri.
- Uttag utan skattekonsekvenser får endast göras till investeringar i permanentbostad eller i eget företag.
- Beskattningen sker när tillgången avyttras.
- Vid uttag till annan användning sker beskattning omedelbart.

Ett system med personliga investeringskonton kommer att aktivt bidra till ett ökat enskilt sparande i bank. Det kommer också att bidra till ett ökat intresse för att starta eget företag samt att äga sin egen bostad.

Detta sparsystem ger till skillnad från allemanssparandet ett system för långsiktigt sparande. Personliga investeringskonton ersätter till viss del det institutionaliserade pensionssparandet, men samtidigt utgör det ett viktigt komplement. Systemet kan också bidra till en sundare aktiemarknad med fler aktörer och en större andel aktier ägda av enskilda och färre via institutioner. Tillgångarna på det personliga investeringskontot skall inte gå att belåna. Detta tillsammans med långsiktigheten i sparandet minimerar risken för skattearbitrage.

Personliga investeringskonton stimulerar till nysparande. Skälet till detta är att en omflyttning av tidigare sparade och beskattade medel till ett personligt investeringskonto skulle innebära att man bytte skattefria medel mot medel med långsiktig skattecredit. Knappast någon skulle agera på detta sätt, varför investeringskontot kommer att innebära en kraftig stimulans för nysparandet.

Genom att det personliga investeringskontot kraftigt stimulerar hushållssparandet och därmed minskar konsumtionstillväxten, ges utrymme för investeringar och en förbättrad bytesbalans.

Det personliga investeringskontot kan också i någon utsträckning stimulera till ökade arbetsinsatser, eftersom extrainkomster blir skattefria om de sätts in på personligt investeringskonto. Skattebortfallet för stat och kommun reduceras därmed eftersom det i detta fall blir extra inkomster som sparas.

Personliga investeringskonton minskar också boendekostnaderna och är det idealiska bosparandet för ungdomar. Vidare underlättas nyföretagandet. Centern har i motioner till riksdagen utförligt redovisat investeringskontots möjligheter och fördelar.

Det bör ankomma på regeringen att verkställa den ytterligare utredning som kan krävas och snarast återkomma till riksdagen med ett konkret förslag om införande av personliga investeringskonton, också innefattande ett förslag till finansiering för de statsfinansiella kostnader som uppkommer på kort sikt. Målsättningen bör vara att införa personliga investeringskonton från 1 januari 1991. Yrkandet om detta har framställts i samband med partimotion om skattereformen.

Sparavdrag

Som ovan nämnts motsätter vi oss att sparavdraget slopas. Som vi i inledningen till motionen anför är stimulanser för det privata sparandet mycket angelägna. Det s.k. sparavdraget är en sådan stimulans framför allt av betydelse för småspararna med låga eller normala inkomster. En person med idag låg marginskatt och som tidigare utnyttjat sparavdraget riskerar att få höjd skatt på sitt sparande efter skattereformen. Detta är en följd av att vederbörande ej får någon större nytta av att skattesatsen sänkts till 30 % på sparandet. Denna risk bör undanröjas. Ett sparavdrag bör enligt vår uppfattning även i fortsättningen finnas kvar i skattesystemet. Med tanke på att skattesatsen sänks finner vi en lämplig nivå på avdraget vara 1 000 kr.

Trots en sänkt skattesats på kapitalinkomster bör allemans- och ungdomsbo-sparandet även fortsättningsvis ha en lägre skattesats för att stimulera till enskilt sparande. En skattesats på 20 % anser vi därvidlag vara väl avvägd.

Beträffande allemansfondsparandet har vi härutöver ett kompletterande förslag. Vi föreslår inrättande av särskilda allemansfonder med möjlighet att placera i icke börsnoterade företag. Sådana fonder skulle stimulera riskkapitalbildningen i småföretag. Vi anser att detta ändamål är så angeläget att denna sparform bör ha en lägre skattesats eller högre ränta än vanligt allemansfondsparande. För detta talar också att placeringen innebär en högre risk för den enskilde spararen än vanliga allemansfonder. I samband med partimotionen om skattereformen har vi av regeringen begärt förslag till sådana allemansfonder. I härvidlag vill vi också hänvisa till en motion centern lagt i frågan (mot. 1989/90:Sk361).

Aktiefonderna

Dagens riskkapitalmarknad fungerar såvitt avser kapitalbildning åt de stora företagen men lämnar mycket övrigt att önska när det gäller små och medelstora företag. Det senaste decenniets avreglering och förnyelse av kapitalmarknaden har inte inneburit någon nämnvärd förändring för de små och medelstora företagen. Dessa är hänvisade till den traditionella kreditmarknaden för att tillgodose sitt kapitalbehov. De små och medelstora företagen är morgondagens storföretag och de står i hög grad för dynamik och utveckling av svenskt näringsliv.

Det är mot bakgrund av detta som centern föreslår att åtgärder och stimulanser vidtas för att skapa förutsättningar för allmänheten till ett ökat sparande i nya och mindre utvecklings- och tillväxtföretag. Centerns förslag är att utveckla det nuvarande aktiefondsparandet till att i högre grad gälla icke börsnoterade aktier. Sådant aktiefondsparande skall enligt centerns uppfattning åtnjuta en lägre beskattning än övriga aktiefonder. Vi har utvecklat dessa tankegångar i flera motioner till riksdagen bl.a. mot. 1989/90:Sk361.

För att skapa förutsättningar för ett ökat allmänt sparande i icke börsnoterade mindre och medelstora aktiebolag bör en rad skattemässiga överväganden göras.

Främjande av investeringar

I en ekonomi, som den svenska, med en stor konkurrensutsatt sektor är det viktigt med en hög investeringsnivå. Detta har inte varit fallet de senaste åren. I samband med valutaavregleringen har detta varit än mer påtagligt då i hög grad svenska företag investerat i utlandet men investeringar i motsatt riktning dvs. utländska företags investeringar i Sverige har varit sällsynta. Centerns förslag att införa personliga investeringskonton, samt möjlighet för aktiefonder och allemansfonder att placera i icke börsnoterade företag, ökar den totala investeringsvolymen. Centern har också föreslagit förbättrade möjligheter för utvecklingsfonderna då det gäller att stödja investeringsverksamhet (se mot. 1989/90:N58). Vidare har centern föreslagit omfattande program på det infrastrukturella området, bl. a. 40 miljarder för järnvägsut-

Inflationsbekämpning och lönebildning

Den svenska inflationstakten har under 1980-talet hela tiden överstigit jämförbara länder inom OECD. Inflationen är i Sverige dubbelt eller i vissa fall tre gånger så hög som i våra viktigaste konkurrentländer. Denna utveckling urholkar kontinuerligt reallöner och konkurrenskraft. Bytesbalansen försämras.

En rad faktorer har bidragit eller bidrar till den snabba inflationsutvecklingen. Några av de mest betydande är:

- orättvis fördelningspolitik
- hanteringen av den offentliga sektorn
- bristande regional balans med bl.a. överhettning i storstadsregionerna
- inflationsdrivande skattereform
- den svenska modellens funktionssvårigheter

Den sneda fördelningspolitiken, manifesterad inte minst genom skatteomläggningar och skattereformer som ger störst utbyte åt höginkomsttagare bäddar för kompensationskrav från låglönegrupperna. Enligt vår uppfattning är en rättvis fördelningspolitik också ett verksamt medel för lugn på arbetsmarknaden och lägre inflation.

Arbetsförhållanden, investeringar och löner inom den offentliga sektorn har halkat efter näringslivets utveckling. Detta är en följd dels av regeringens förda svängningspolitik och nedskärningar medelst osthyvelsmetoden, dels regeringens motvilja mot en genomgripande reformering av den offentliga sektorn. De offentliganställdas löner har släpat efter lönerna på den privata sidan. Detta har slutligen givit upphov till strejker och påföljande mycket kraftiga nominella löneflytt. En annan politik för den offentliga sektorn hade kunnat undvika denna olyckliga utveckling som kommer just i ett skede då den svenska konjunkturen vänt nedåt.

Genom en alltför svag regionalpolitik från regeringens sida har följden blivit regionala obalanser. Detta skapar löneglidning och överhettning på arbets- och byggnadsmarknaderna i storstäderna och därmed en utveckling som driver på den allmänna prisutvecklingen i hela landet. En politik för regional balans – som centern förespråkar – hade motverkat denna utveckling.

Skattereformen som påbörjats 1990 och är tänkt att fullföljas under 1991 driver mycket kraftigt på den allmänna prisutvecklingen. Detta är en följd av finansieringen med betydande inslag av direkt prishöjande indirekta skatter. Inflationen stiger på detta sätt med över 3 % per år 1990 och 1991. Arbetstagsidan har ej accepterat att dessa effekter av skattereformen avräknas i löneförhandlingarna. Centerns förslag till skattereform dämpar inflationen påtagligt i förhållande till regeringens och folkpartiets reformförslag. Under kommande avsnitt utvecklar vi ytterligare vår kritik mot skattereformens inflationsdrivande effekter.

Den "svenska modellen" har drabbats av uppenbara svårigheter att uppnå det samförstånd och de lugna avtalsrörelser som tidigare åstadkommits. Lö-

nebildningen och formerna för avtalsrörelserna måste reformeras i grunden. Detta måste främst ske genom frivilliga överenskommelser mellan arbetsmarknadens parter.

De ansträngningar som gjorts från regeringens sida att via medling och överläggningar samordna avtalsrörelserna och undvika kompensation för skattereformens effekter har accepterats av oss. Vi har emellertid uttryckt skepsis över möjligheterna att lyckas, i vart fall i de tidsperspektiv som angivits. Den förhandlingsgrupp som regeringen nu tillsatt som medlare på arbetsmarknaden bör få chansen att slutföra sitt arbete. I detta sammanhang kan vi dock bara beklaga att regeringen väljer att gå in med förslag till en momshöjning. En momshöjning i detta läge riskerar bara att öka kompensationskraven och försvåra samhällsekonomiskt rimliga avtal.

Rättvis skattereform

Inriktning av reformen

Centern har angivit att skattereformen skall främja följande mål:

- Skatt efter bärkraft
- Arbete och företagande
- Sparande och decentraliserat ägande
- God miljö- och resurshushållning
- Sänkning av den totala skattekvoten.

Det förslag som centern lägger fram är i överensstämmelse med dessa mål.

Beträffande reformens huvudinriktning har centern arbetat efter följande riktlinjer.

Marginalskatterna skall sänkas kraftigt. En ökad likformighet med internationella förhållanden är nödvändig och uppnås genom reformens inriktning. Beträffande skatteskalorna skall högsta skattesats för statlig skatt vara 20 %, vilket skall uttas över 180 000 kr. i taxerad inkomst räknat i 1991 års penningvärde. Skatteskalorna, inklusive grundavdraget, skall inflations-skyddas vilket även skall innefatta ett reallöneskydd. För att förbättra den fördelningspolitiska profilen skall ett förhöjt grundavdrag medges i vissa inkomstskikt.

Finansieringen skall ske så att låg- och medelinkomsttagarna inte får betala höginkomsttagarnas marginalskautesänkningar. Reformens fördelningspolitiska helhet skall således innebära att inkomst- och förmögenhetskillnaderna ej skall öka.

Finansieringen skall innebära skärpt beskattning av kapitalinkomster, breddad bas för inkomster under inkomstslaget tjänst samt viss indirekt beskattning. Återhållsamhet skall iaktas vid finansiering via beskattning av nödvändig konsumtion såsom boende, livsmedel och kultur. Särskild återhållsamhet bör iaktas beträffande finansiering via regressivt verkande mervärdeskatt. På miljö- och energiområdet skall beskattning ske genom punkt-skatteer. En differentierad mervärdeskatt skall införas med lägre skattesats för nödvändig konsumtion. Miljöavgifter införs.

Dagens inkomstslag inkomst av kapital, tillfällig förvärvsverksamhet och annan fastighet skall slås samman till ett inkomstslag. Sådana kapitalinkoms-

ter skall i huvudsak beskattas med en enhetlig skattesats på 30 %.

Mot. 1989/90

Beträffande företagsbeskattningen skall inriktningen vara sänkta skattesatser och breddad skattebas genom minskade reserveringsmöjligheter.

Fi74

Pensionärernas beskattning skall reformeras för att möjliggöra likabehandling med löntagarna i beskattningshänseende. Detta bör ske genom införande av en höjd grundpension lika för alla.

Skattesystemet skall, i sig självt, och i så stor utsträckning som möjligt åstadkomma önskvärt fördelningspolitiskt resultat. Ökade transfereringar som bestående förutsättningar för skattesystemet skall undvikas.

Skattereformen beräknas ge upphov till dynamiska effekter. Dessa skall beaktas i finansieringen från och med 1991. Därmed bör ett höjt totalt skatetryck via överfinansiering undvikas.

Centerns förslag till skattereform redogörs för i detalj i motionerna 1989/90:Sk434 och 1989/90:Sk96.

Analys av reformen

RINK (SOU 1989:33) innehåller i bilaga IV två större fördelningspolitiska studier utifrån utredningsförslagen. Även kommittén för indirekta skatter har i sitt betänkande (SOU 1989:35) gjort vissa fördelningspolitiska beräkningar. Därutöver har, efter att merparten av skatteutredningarna avlämnat sina betänkanden, några större fördelningsstudier presenterats av organisationer fristående från utredningsarbetet. Slutligen innehåller proposition 1989/90:110 vissa fördelningspolitiska studier.

Osäkerheten beträffande skattereformens fördelningspolitiska utfall är dock stort. De resultat som framkommit i flera av de redan gjorda studierna pekar på att stora delar av befolkningen skulle förlora på skattereformen. Resultaten har vidare pekat på att det fördelningspolitiska målet om att låg- och medelinkomsttagare ej skall betala höginkomsttagarnas skattesänkningar ej uppnås. Visserligen har en del förändringar till förmån för låg- och medelinkomsttagare gjorts i förhållande till skatteutredningarnas förslag. Centerns förslag innebär därtill en lägre beskattning av nödvändig konsumtion som mat och boende. Bl.a. mot bakgrund av detta är vårt alternativ mer fördelningspolitiskt rättvist än det förslag som framläggs i propositionen.

Det är dock av största vikt att skattereformen fortlöpande utvärderas. De studier som görs bör omfatta såväl individer, hushåll som regioner. Särskild vikt bör läggas vid de förändringar som föreslås beträffande boendet. Regeringen bör få i uppdrag att initiera de föreslagna studierna. Yrkande har framställts i partimotion (1989/90:Sk96) om skattereformen.

Enligt vår uppfattning får inte skattereformen innebära att de samlade alternativkostnaderna för närvaro på arbetet blir så höga att människor stimuleras till friskfrånvaro. I samband med skattereformens utvärdering bör analyseras effekterna på arbetskraftsutbud och sjukfrånvaro mot bakgrund av detta. Risken för en ökad friskfrånvaro är enligt vår uppfattning främst föranledd av den kraftigt ökade beskattningen av en rad tidigare skattefria förmåner under inkomst av tjänst, samt försämrade reseavdrag etc. som föreslås i föreliggande proposition samt i proposition 1989/90:111. Regeringen bör få i uppdrag att initiera också denna studie. Yrkande har framställts i partimotion (1989/90:Sk113) om skattereformen.

Skattereformen sådan den föreslagits av regeringen och folkpartiet är så konstruerad att de grupper som inte kommer att få del av marginalskattesänkningarna ändå måste vara med och stå för finansieringen. Detta blir framför allt följderna genom att regeringen och folkpartiet valt breddad och höjd moms som en av de främsta finansieringskällorna. Centern har skarpt kritiserat detta förhållande. Regeringens förslag innebär kraftiga bidragshöjningar och därmed ökad rundgång. Varje krona som läggs ut på bidrag måste tas in i ökad skatt. Enbart nettot av åtgärderna som föreslås beträffande pensionstillskott, KBT, studiemedel, bostads- och barnbidrag uppgår för regeringens del till närmare 7 miljarder kr.

Med centerns förslag till finansiering blir inflationspåverkan mindre och de automatiska transfereringsökningarna därmed inte så stora. Sammantaget uppgår dessa till 2,1 miljarder kr. Detta är således mindre än en tredjedel av regeringens bidragsökningar.

Centerns förslag ger ett bättre fördelningspolitiskt utfall än propositionens förslag. Därmed uppkommer heller inte samma behov av generella kompletterande fördelningspolitiska åtgärder.

Strukturella åtgärder

Den tredje vägens politik har misslyckats med att ta tillvara möjligheterna att långsiktigt skapa den hållbara utveckling i den svenska ekonomin som efterkrigstidens mest utdragna högkonjunktur hade kunnat ge möjligheter till. Istället har den långvariga överhettningen i ekonomin lett till att nödvändiga anpassningar och strukturella åtgärder i samhället skjutits på framtiden. De grundläggande strukturella problemen i ekonomin kvarstår.

Den nödvändiga förnyelsen av svensk industri har under 1980-talet inte skett i tillräcklig omfattning, trots det goda konjunkturläget. Den tredje vägens devalveringspolitik har konserverat 1960- och 1970-talens industristruktur. Avregleringen på kapitalmarknaden kombinerat med det starka konjunkturläget och den goda tillgången på kapital har inte förvaltats för en långsiktig konsolidering av svensk industris position. Den av devalveringen i hög grad betingade vinstutvecklingen inom den traditionella basindustrin har gjort att kapitalbildningen i första hand skett inom dessa näringar. Avregleringen av kapitalmarknaden och den expanderande aktiemarknaden har gjort att intresset koncentrerats dit. Stora institutionella placeringar, såsom löntagarfonderna, har dessutom bidragit till att driva upp kursutvecklingen och koncentrera ägandet i de börsnoterade företagen. Däremot kvarstår kapitalbildningsproblemen för små- och nyföretagandet. Inför en stundande konjunkturavmattning är detta allvarligt.

Den offentliga sektorn

Den offentliga sektorn har under senare år allt oftare ställts under debatt. Det står idag klart att sektorn omfattar en så stor andel av den totala samhällsekonomin, att den inte kan fortsätta att öka. Nya reformer och verksamheter måste i huvudsak klaras genom omprövning, prioritering och effektivisering. Flera verksamhetsområden inom den offentliga sektorn har

emellertid akuta problem. Det gäller i första hand vård och skola. Skälen till problemen är flera – utarmade resurser, personalflykt, organisatoriska och strukturella problem etc. För centerns del är vård och omsorg samt skola prioriterade områden.

Mot. 1989/90
Fi74

Centern har tagit aktiv del i uppbyggnaden av välfärdspolitiken. För att den offentliga sektorn ska fungera bättre måste verksamheten förändras och effektiviseras. Det måste ske med utgångspunkt i en positiv grundinställning.

- Grundtrygghet. Grundtryggheten skall förstärkas i såväl det offentliga transfereringssystemet som i den offentliga verksamheten.
- Tillgänglighet. Människor skall ha god och likvärdig tillgång till samhällets tjänster oberoende av bostadsort, ekonomiska eller andra förutsättningar.
- Rättvis fördelning. De offentliga medlen måste fördelas mer rättvist än idag. Det gäller t.ex. likvärdig del för alla föräldrar av samhällets stöd till barnomsorg, likvärdig service samt utbildning över hela landet etc.
- Decentralisering och delaktighet. Minskat avstånd mellan den offentliga verksamhetens konsumenter och producenter. Större möjligheter för de offentligt anställda att ta ekonomiskt och organisatoriskt ansvar för verksamheten. Målstyrning och ramstyrning bör tillämpas i högre grad.
- Valfrihet och alternativ. Medborgarna bör få goda möjligheter att välja mellan olika former för t.ex. vård, barnomsorg och äldreomsorg. Det kan ske både genom varierad verksamhet inom den offentliga sektorn och genom t.ex. privata och kooperativa komplement till stat och kommun.
- Rättssäkerhet. De enskilda medborgarnas möjligheter att hävda sin rätt gentemot myndigheter måste öka.

Centern har tagit upp den offentliga sektorns förnyelse i en särskild motion till riksdagen (mot. 1989/90:K504).

Regional balans

De regionala obalanserna är ett annat viktigt strukturproblem. Regional balans måste vara ett grundläggande mål för den ekonomiska politiken. Regionalpolitiken skall syfta till att minska överhettning i vissa regioner, medan andra regioner måste få bättre förutsättningar för att höja den ekonomiska aktiviteten och bekämpa arbetslöshet. En sådan politik är nödvändig för att motverka inflation och bättre utnyttja resurser och kapacitet. Centern har väckt särskilda motioner i dessa frågor.

Arbetsfrämjande åtgärder

Antalet som förtidspensionerats har ökat kraftigt de senaste åren. Förtidspensioneringarna görs dessutom vid allt yngre ålder. Andelen långtidsarbetslösa är över 20 % av totala antalet arbetslösa. Arbetet för att möjliggöra inträde (återinträde) på arbetsmarknaden för dessa grupper måste intensifieras. En utveckling i denna riktning skulle för samhället innebära en väsentlig möjlighet att få ner arbetskraftsbristen och kostnader för arbetslöshetsförsäkring och förtidspension.

Utslagning på grund av arbetshandikapp är en tragedi för den enskilde och

åsamkar samhället stora kostnader. Samhällets utbetalningar via arbetskadeförsäkringen har ökat kraftigt de senaste åren. Kraftfulla insatser måste nu sättas in för att förbättra arbetsmiljön. Härtill kommer den arbetslivsfond, som centern medverkat till, att aktivt bidra.

Centern har därtill föreslagit en rad offensiva åtgärder för att bereda för tidspensionerade, arbetshandikappade, långtidsarbetslösa och andra arbetsökande arbete eller utbildning. I särskilda motioner har vi utvecklat dessa frågor ytterligare.

Antalet sjukdagar har ökat kraftigt de senaste åren. Förbättrad fysisk och psykisk arbetsmiljö är viktig för att komma till rätta med detta. Det nya sjukförsäkringssystemet har inte heller fått en lyckad konstruktion och bör därför förändras. Centern har föreslagit införande av en arbetsgivarperiod. Det innebär att arbetsgivaren betalar sjuklön till den anställde under de första fjorton dagarna. För att kompensera för de ökande kostnaderna för företagen skall arbetsgivaravgifterna sänkas i motsvarande mån. Ett särskilt försäkringsskydd måste erbjudas småföretagen. Regeringen har som tidigare nämnts i motionen aviserat att man tänker föreslå "lagfäst sjuklön", vilket i princip överensstämmer med centerns förslag.

Centern har också föreslagit en omläggning av arbetsgivaravgiftssystemet till förmån för småföretag. Detta är en viktig strukturpolitisk och regionalpolitisk åtgärd. Centerns förslag innebär bl.a. att egenföretagare befrias från sociala avgifter upp till ett basbelopp. Förslaget har väckts i särskild motion.

Infrastrukturella satsningar

Infrastrukturella satsningar på bl.a. kommunikationer och utbildning är viktiga för långsiktig ekonomisk utveckling.

Investeringar i form av högre utbildning och forskning har också en stor regionalpolitisk betydelse. Centern vill förstärka de mindre högskolorna och sprida de fasta forskningsresurserna även utanför universitetsorterna. Centerns syn på utbildningen finns utvecklad i en rad motioner om utbildningspolitik, skola och högskola.

Andra typer av infrastruktursatsningar är också viktiga för den ekonomiska utvecklingen. En grundläggande förutsättning för en hållbar ekonomisk utveckling är fungerande kommunikationer i alla delar av landet. Centern vill verka för en kraftfull utbyggnad av vägnät och tågtrafik i syfte att åstadkomma en decentraliserad struktur.

För att uppnå en god konkurrenskraft även i ett längre perspektiv krävs att svensk industri hävdar sig väl inom de områden som internationellt sett växer snabbast. Därför är skapande av ett gott klimat för tjänsteproduktion och kunskapsintensiv produktion viktigt vid sidan av mer traditionell varuproduktion.

Penning- och valutapolitiken

Penningpolitiken

Det svenska ränteläget har under det första kvartalet 1990 stigit kraftigt. Räntedifferensen i förhållande till den internationella räntemarknaden har

därmed bibehållits trots att det internationella ränteläget höjts. Med avsiknad av en finanspolitik har penningpolitiken kommit att spela en allt större roll för att motverka det ökade tryck på kronan som den successiva försvagningen av handels- och bytesbalansen och det betydande kapitalutflödet under 1989 års andra hälft inneburit. Med en svag finanspolitik och de växande obalansproblemen i den svenska ekonomin med fortsatt hög inflations- och kostnadsutveckling, låg tillväxt och snabbt försämrad bytesbalans har målet för penningpolitiken varit att upprätthålla en stabil växelkurs.

Det höga ränteläget har dock under senare delen av april stabiliserats samt visat på en viss nedgång. Nedgången av räntorna har fortsatt de senaste veckorna. Riksbankens interventioner på penning- och kapitalmarknaden har hittills varit framgångsrika även om det svenska ränteläget sett utifrån de betydande balansproblemen i den svenska ekonomin kan förväntas ligga kvar på en hög nivå.

Såväl obligationsräntorna som räntorna på 6 månaders statskuldsväxlar har sedan mitten av februari – med undantag av tillfälliga fluktuationer sjunkit. Säljräntan på femåriga obligationer har sedan den 19 februari minskat från toppnoteringen 14,5 % till i dagsläget dryga 13,75 %. Detsamma gäller sexmånaders statskuldsväxlar som under motsvarande tid minskat från ca 15 % ner till dryga 13 %.

Osäkerheten kvarstår beträffande vilken nivå på obligationsräntorna som är den rätta. Osäkerheten vad gäller ränteutvecklingen i Västtyskland hänger i hög grad samman med effekterna av den kommande valutaunionen. Kursmässigt har en uppgång av de tioåriga statsobligationerna kunnat noteras. Såväl de amerikanska räntorna som dollarn sjönk kraftigt när sysselsättningsstatistiken presenterades för april. De 30-åriga statsobligationerna sjönk efter att arbetslösheten visat sig ha ökat mer än beräknat.

Valutapolitiken

Sedan den svenska valutaavregleringen fullföljdes den 1 juli i fjol, har svenska direktinvesteringar i utlandet ökat. Detsamma gäller nettoimporten av utländska aktier. Däremot har utländska direktinvesteringar i Sverige legat stilla eller till och med minskat. Intresset för svenska aktier utomlands har ökat. Framför allt har handel med svenska fria aktier flyttat utomlands – vilket dock i första hand har sin grund i den låga omsättningen på den svenska aktiebörsen.

Under årets fyra första månader har ett tidigare valutautflöde förbytt i ett kraftigt nettoinflöde på närmare 20 miljarder kr. Av dessa härrör närmare 4 miljarder från den sista veckan i april. En starkt bidragande orsak till detta är nedgången i penningmarknadsräntorna som lett till att räntedifferensen mot de s. k. lånekorgarna med US dollar/D-mark nu närmar sig den nivå som rådde före riksbankens chockhöjningar i februari. En ytterligare bidragande orsak är också den klara förstärkning av kronan som skedde under mars och april. Därmed kan det akuta trycket på den svenska valutan temporärt ha avvärijts. Som tidigare nämnts kvarstår dock de grundläggande obalansproblemen i den svenska ekonomin.

Det vore därför felaktigt att dra alltför långtgående slutsatser av kortsiktiga valutärörelser. De strukturella problemen som nu också med all önsk-

värd tydlighet försvagar handelsbalansen både vad gäller volym och prisutveckling – de s.k. terms of trade – är alarmerande. Framför allt tenderar exportvolymen att försämrats samtidigt som importpriserna beräknas stiga snabbare än våra svenska exportpriser.

De kvardröjande och ökade obalansproblemen som följer av fortsatt försämrad bytesbalans, fortsatt ökade nettoinvesteringar i utlandet och den aktieexport som den minskade aktiviteten på den svenska aktiemarknaden lett till, gör att bristen på en fungerande och konsekvent finanspolitik snabbt kan utlösa en ny ränteuppgång. De senaste månadernas valutainflöde kan vara en indikation på detta.

Det är viktigt att Sverige för en ekonomisk politik som införden pågående finansiella integrationen inger förtroende för den svenska valutan. Det är mot denna bakgrund den strama penning- och valutapolitiken ska ses. Det är dock viktigt att den ekonomiska politiken framöver drivs målmedvetet och konsekvent så att obalansproblemen i ekonomin kan åtgärdas. Först härigenom kan ränteläget sänkas och investeringarna änyo stimuleras.

Övriga frågor

Avgifter för statliga lånegarantier

Regeringen tar i propositionen upp ett förslag om att avgiftsbelägga vissa tidigare avgiftsfria statliga lånegarantier. Motivet till en avgiftsbeläggning är att kreditgarantigivningen innebär en nettoutgift för staten. Propositionen anför att statens kreditgarantigivning bör bära sina egna kostnader. Härvidlag delar vi regeringens uppfattning.

Detta ärende har behandlats av riksdagen tidigare. Då liksom nu anser vi att det är principiellt fel att retroaktivt avgiftsbelägga tidigare givna kreditgarantier. I centerns reservation i utskottet (1987/88:FiU:31) anför centerns ledamöter att en sådan regel skulle få en räntehöjande effekt för den enskilde och att det även är principiellt tvivelaktigt att staten genom att införa en ny avgift ändrar de ekonomiska förutsättningarna för tidigare ingångna avtal. Mot bakgrund av detta avslås propositionen i denna del.

Folkbokföringsreformen

Propositionen föreslår även ett genomförande av folkbokföringsreformen. Enligt riksdagsbeslut (prop. 1986/87:158, SkU 1987/88:2, rskr. 1987/88:2) skall fr.o.m. den 1 juli 1991 den lokala skattemyndigheterna sköta den lokala folkbokföringen. I beslutet förutsätts dessutom att de allmänna försäkringskassorna integreras i beslutet. Propositionen anvisar ett anslag på 370 miljoner för budgetåret 1990/91.

Med hänvisning till vad centern i tidigare sammanhang, bl.a. i motion 1989/90:Sk901, anfört kan vi inte godta propositionens förslag.

Centerns budgetalternativ

Centerns budgetalternativ i anledning av budgetpropositionen i januari innebär ett positivt saldo i förhållande till regeringen uppgående till drygt 4 100 miljoner kr. för budgetåret 1990/91. Vi anförde i samband med motionen (mot. 1989/90:Fi213) att vi kunde komma att behöva ta i anspråk en del av detta överskott för tillkommande utgiftsbehov utöver regeringens förslag inför den slutliga budgetregleringen. I denna motion behandlar vi endast de förslag som tas upp i föreliggande proposition. Regeringen föreslår höjd moms med 1 % motsvarande 5 700 miljoner budgetåret 1990/91. Centern emotsätter sig detta. Regeringen föreslår emellertid också inrättandet av en infrastrukturfond medelst 5 000 milj. kr. Centern finansierar denna utanför statsbudgeten. I samband med skattereformen har vidare centern lagt förslag som på ett markant sätt sänker inflationen i förhållande till regeringens förslag. Detta medför med vårt alternativ dels lägre ränta, dels lägre basbelopp, vilket tillgodoräknas vårt budgetalternativ. Slutsatsen är att centerns budgetalternativ fortfarande innebär ett positivt saldo i förhållande till regeringens förslag. En slutlig avräkning är emellertid inte möjlig att genomföra förrän riksdagsbehandlingen beträffande statsbudgeten avslutats.

Kommunal ekonomi

Inledning

Den kommunala konsumtionen har det senaste decenniet vuxit med en genomsnittlig årstakt om ca 2 %, dvs. väsentligt mera än den takt som riksdagen uttalat sig för. Ökningstakten har emellertid ändock till stor del orsakats av statliga direktiv och pålagor, exempelvis inom omsorgs- och tillsynsverksamheter. Ökningen har i allt väsentligt skett till priset av kommunernas och landstingens rörelsekapital, vilket nu är praktiskt taget förbrukat. Denna utveckling har förstärkts av den socialdemokratiska regeringen, som under samma tid kraftigt urholkat värdet av statsbidragen till den kommunala sektorn samt genomfört direkta indragningar från sektorn. Kommunsektorn har under 1980-talet påförts nya uppgifter motsvarande 5 kr. skattehöjning. Under samma tid höjdes dock kommunalskatterna med endast drygt 1,70 kr.

Denna utveckling har lett till att kommuner och landsting nu är nödsakade att i huvudsak betala sin ökningstakt i verksamhet via skattehöjningar. Kommunförbundet har bl.a. förutspått skattehöjningar på storleksordningen 4 kr. per skattekrona under 1990-talet vid oförändrade förutsättningar.

Det är vidare så att det föreligger alltför stora skillnader i skatteuttag mellan olika kommuner. Skillnaden mellan kommun med högsta och kommun med lägsta kommunalskatten uppgår för 1990 till 6,79 kr. per skattekrona. Detta orsakas till största delen inte av skillnader i servicegrad och effektivitet utan är framför allt en följd av skillnader i skattekraft mellan olika kommuner. Människor i kommuner med lägst genomsnittlig inkomst betalar de högsta kommunalskatterna.

Centerpartiet har mycket aktivt verkat för en rättvisare kommunal skatteutjämning. Vi har krävt att också denna fråga skulle utredas i samband med och inom de utredningar som rört skattereformen. Detta i syfte att ett nytt skatteutjämningsystem skulle kunna tas i bruk samtidigt med övriga förändringar genom skattereformen. Centern har dessvärre inte fått gehör för detta krav.

Centern har angett de utgångspunkter vi vill se för ett effektivare och rättvisare kommunalt finansieringssystem. Dessa innebär att:

- samtliga kommuner ingår i och omfattas av skatteutjämningsystemet,
- merparten av de specialdestinerade bidragen överförs till skatteutjämningsystemet, samt att
- systemet enbart skall bygga på faktorer som kommunerna inte kan påverka – såsom skattekraft, åldersstruktur och geografiska förhållanden.

Regeringen har nu sent omsider den 19 april beslutat om tillsättandet av en parlamentarisk kommitté med uppdrag att dels utforma ett nytt system för statens bidrag till kommuner och landsting, dels se över den kommunala sektorns övriga finansieringskällor (Dir. 1990:20). Tillsättandet av denna ligger i linje med centerns krav.

Överläggningar mellan stat och kommun

Skattereformens mål att nedbringa marginalskatterna bör inte urholkas genom kommunala skattehöjningar. Det finns ett samhällsekonomiskt behov av att begränsa den offentliga konsumtionen. Det finns flera vägar att åstadkomma detta.

Regeringen väljer att föreslå ett kommunalt skattestopp. Det finns en rad skäl som talar emot att införa detta.

För det första kan grundlagsenligheten ifrågasättas. Kommunal självstyrelse är ett viktigt grundlagsstadgande som slås fast redan i 1 § i regeringsformen. Den kommunala beskattningsrätten regleras i 1 kap. 7 § regeringsformen, där det sägs att kommunerna får ta ut skatt för skötseln av sina uppgifter. Lagrådet har granskat det förslag om ett ettårigt kommunalt skattestopp som redovisats i lagrådsremiss. Lagrådet har därvid anfört att i ju högre grad ett kommunalt skattestopp innebär en faktisk begränsning av utrymmet för en kommun att handha sina uppgifter, desto betänkligare blir åtgärden från konstitutionell synpunkt. Lagrådet har emellertid ansett det ettåriga stoppet förenligt med regeringsformen.

Regeringen har nu emellertid utsträckt skattestoppet till att avse två år (1991 och 1992). En förnyad prövning av förslagets grundlagsenlighet är därför enligt vår uppfattning befogad. Denna bör utföras av konstitutionsutskottet.

För det andra kan med skäl ifrågasättas hur pass effektivt ett kommunalt skattestopp blir. Kommunerna har exempelvis möjlighet att höja avgifter istället. Det är emellertid olyckligt om så skulle bli fallet eftersom avgifterna drabbar låginkomsttagare hårdast.

För det tredje kan mot det kommunala skattestoppet anföras samma argument som mot andra typer av ingrepp på marknaden, t.ex. prisstopp, hyres-

stopp osv. De grundläggande problemen löses inte utan de skjuts endast på framtiden.

Mot. 1989/90
Fi74

Centern anser att den väg som väljs för att nå målet att hålla tillbaka kommunala skattehöjningar måste harmoniera med den kommunala självstyrelsen. Den metod vi föreslår är överläggningar mellan staten å ena sidan och kommun- och landstingsförbunden å andra sidan. Sådana överläggningar har tidigare tillämpats med framgång. Detta bör ges regeringen till känna.

Neutralt utfall av skattereformen

Skattereformen bör finansiellt ge ett neutralt utfall i förhållandet mellan stat och kommun. För att åstadkomma detta föreslår regeringen att en avräkningskatt införs för åren 1991–1995. Centern anser att de föreslagna skattesatserna kan godtas såvitt avser 1991. För de följande åren bör emellertid förnyade beräkningar göras. Detta bör åstadkomma ett så korrekt utfall som möjligt för den enskilda kommunen eller landstinget inom ramen för ett generellt avräkningsförfarande. Överläggningar beträffande avräkningen bör även genomföras inom ramen för de överläggningar vi föreslagit enligt ovan. Detta bör ges regeringen till känna.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen beslutar godkänna de allmänna riktlinjer för den ekonomiska politiken som förordas i motionen.
2. att riksdagen beslutar godkänna vad i motionen anförts beträffande budgetpolitiken.
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande framtagande av nationalräkenskaper som beaktar miljö- och naturresursförhållanden.
4. att riksdagen hos regeringen begär förslag om införande av allmansfonder med möjlighet att placera i icke börsnoterade företag.
5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande aktiefonder med utvidgad möjlighet att placera i icke börsnoterade företag.
6. att riksdagen avslår proposition 1989/90:150 såvitt avser höjning av mervärdesskatten.
7. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om penning- och valutapolitiken.
8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om upptagande av förhandlingar mellan företrädare för staten och företrädare för primärkommuner och landsting i syfte bl.a. att undvika kommunala skattehöjningar.
9. att riksdagen avslår proposition 1989/90:150 såvitt avser lag om tillfällig begränsning i kommuners rätt att ta ut skatt.
10. att riksdagen med avslag på proposition 1989/90:150 i denna del som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om lag om avräkningskatt såvitt avser skattesatserna för 1991, och förnyade beräkningar för de följande åren.

II. att riksdagen avslår proposition 1989/90:150 såvitt avser avgifter på lånegarantier inom jordbrukets område gällande redan ingångna avtal i enlighet med vad som i motionen anförts,

[att riksdagen avslår proposition 1989/90:150 såvitt avser genomförande av genomförande av folkbokföringsreformen ¹]

Mot. 1989/90
F174

Stockholm den 10 maj 1990

Olof Johansson (c)

Görel Thurdin (c)

Bertil Fiskesjö (c)

Gunnar Björk (c)

Pär Granstedt (c)

Agne Hansson (c)

Larz Johansson (c)

Karl Erik Olsson (c)

Karin Söder (c)

Gunilla André (c)

Karin Israelsson (c)

Per-Ola Eriksson (c)

¹ 1989/90:Sk131

